

Främja jämställdhet i riksdagen 2018–2022

Riksdagen firar 100-årsjubileum av kvinnlig rösträtt – men hur jämställda är vi?

Riksdagen ska vara jämställd. Ledamöter ska ha samma verkliga förutsättningar att utöva sitt uppdrag oavsett kön. Genom att lyfta jämställdhetsfrågor kan förutsättningarna för en jämställd riksdag ständigt förbättras. Det är utgångspunkten för arbetsgruppen för jämställdhetsfrågor i riksdagen, med en representant från varje parti, som vi leder.

Vårt arbete tar avstamp i ett riksdagsbeslut som fattades 2006 om att riksdagen ska arbeta för att främja jämställdhet. Sedan dess har en rad insatser gjorts utifrån de handlingsprogram för jämställdhet som riksdagsstyrelsen fastställt för varje valperiod. Det är ett arbete som vi nu bygger vidare på.

En kartläggning av jämställdheten i riksdagen, som gjordes förra valperioden, visar att kvinnliga och manliga ledamöter upplever att de hade lika stor möjlighet till inflytande och politisk påverkan.

Gruppen unga kvinnor upplever sig dock möta större utmaningar. De känner sig mer ifrågasatta och förväntas vara mer pålästa än övriga grupper. Det finns också problem med härskartekniker och kränkande behandling. Kvinnor upplever dessutom generellt sett att de har högre krav på sig och känner en högre grad av oro för att begå misstag.

En annan faktor som påverkar ledamotsuppdraget, i allt högre utsträckning, är hot och kränkningar, framför allt via sociala medier. Det gäller både för kvinnor och för män, men kränkningarna tar sig olika uttryck beroende på kön.

En riksdag med en arbetsmiljö som tillgodoser både kvinnors och mäns behov borde vara en självklarhet. Det är även vad väljarna förväntar sig. En folkvald ledamot ska kunna genomföra sitt uppdrag fullt ut. Riksdagsstyrelsens handlingsprogram för den här mandatperioden fokuserar därför på bemötandefrågor. Vi vill även öka kunskapen och medvetenheten i riksdagen om könets betydelse för makt och inflytande.

Under mandatperioden 2018–2022 uppmärksammar riksdagen också att det förflutit 100 år sedan allmän och lika rösträtt infördes i Sverige och de första kvinnorna gjorde entré som ledamöter i riksdagen. Genom firandet vill vi skapa engagemang och förstärkt för demokratiens betydelse och utveckling i Sverige, både historiskt och inför framtiden.

Vi vill med denna broschyr berätta om såväl tidigare som pågående arbete med jämställdhet. Vårt mål är att aldrig tappa fart – jämställdhet är en demokratifråga och att verka för jämställdhet är ständigt aktuellt.

Åsa Lindestam (S)

förste vice talman och ordförande i arbetsgruppen för jämställdhet

Lotta Johnsson Fornarve (V)

andre vice talman och vice ordförande i arbetsgruppen för jämställdhet

Presidiet i arbetsgruppen för jämställdhet, Lotta Johnsson Fornarve och Åsa Lindestam.
FOTO: ANDERS LÖWDIN.

Bakgrund

Riksdagen har, jämfört med andra parlament, en relativt hög andel kvinnliga ledamöter, 47,3 procent efter valet 2018. Men den höga representation av kvinnliga ledamöter som finns i dag är en ganska ny företeelse. I början av 1970 var andelen kvinnor i riksdagen 13 procent. Siffran ökade stadigt till 38 procent 1988 men minskade sedan igen efter påföljande val. Men i valet till riksdagen 1994 valdes kvinnor in till 43 procent av platserna i riksdagen, en siffra som har legat på ungefär samma nivå sedan dess.

Det var inte förrän en bra bit in på 1900-talet som svenska kvinnor fick rösträtt och möjlighet att bli valda till riksdagsledamöter. Men kraven på lika rösträtt för alla hade varit en viktig politisk fråga ända sedan slutet på 1800-talet och under de första årtiondena på 1900-talet.

Riksdagen beslutade om allmän och lika rösträtt för både män och kvinnor år 1919. Reformen genomfördes på förslag från den dåvarande koalitionsregeringen, som bestod av liberaler och socialdemokrater.

Kerstin Hesselgren och Elisabeth Tamm, två av de första kvinnliga riksdagsledamöterna. FOTO: TT

Efter valet 1921 kom fem kvinnor in i riksdagen. Andelen kvinnor i riksdagen ökade långsamt under de följande åren. Det gällde särskilt för den första kammaren, med sina åtta år långa mandatperioder och indirekta val. I den andra kammaren, där ledamöterna valdes direkt av väljarna vart fjärde år, gick ökningen något snabbare.

Faktorer som påverkade ökningen av antalet kvinnor

Med andra ord var det inte förrän under de senaste 35–40 åren som kvinnors deltagande i svensk politik verkligen fick sitt genombrott. Viktiga faktorer bakom denna utveckling är det proportionella valsystemet i kombination med en politisk kultur baserad på jämställdhet. Jämställdheten kommer sig av att den politiska eliten ur ett internationellt perspektiv har en mer varierad och mindre privilegierad bakgrund. Starka och framåt-siktande kvinnorörelser, både organisationer med partipolitisk anknytning och oberoende rörelser, anses också ha varit av stor betydelse för denna utveckling.

Andra viktiga faktorer är den tidiga utvecklingen av den svenska välfärdsstaten och ökningen av antalet kvinnor i avlönat arbete. Från 1930-talet och fram till mitten av 1970-talet genomfördes ett antal reformer som var mycket viktiga för att göra det möjligt för män och kvinnor att förena familjelivet med yrkeslivet, bland annat moderskaps- och senare föräldraförsäkringar, barnomsorgsreformer samt införandet av särbeskattning.

Det faktum att de flesta politiska partier i Sverige har valt att sträva efter en bättre könsfördelning har varit avgörande för att öka representationen av kvinnor i riksdagen. Många politiska partier har antagit särskilda åtgärder, såsom kvotering, för att få fram könsbalanserade partilistor.

Kvinnornas parlamentariska arbete

När de första fem kvinnorna kom in i riksdagen blev två av dem ordinarie ledamöter i riksdagens ständiga utskott. De andra tre tilldelades poster som suppleanter eller ställföreträdande ledamöter. De utskott där kvinnorna placerades hade inga permanenta ansvarsområden, utan inrättades på tillfällig basis. Senare framträdde ett annat mönster.

Kvinnliga ledamöter arbetade främst i utskott som behandlade ärenden som gällde familjen eller andra sociala frågor, de ”mjuka” frågorna. Få kvinnor arbetade i utskott som ansvarade för skatter, ekonomi, transport, industri och försvar.

Under tio år, från 1982 till 1991, var det tre utskott som stack ut som ”kvinnoutskott”: socialförsäkringsutskottet, socialutskottet och kulturutskottet. Ibland var 60–70 procent av de ordinarie ledamöterna i dessa utskott kvinnor, många fler än i andra utskott. Men under slutet av 1990-talet förändrades mönstret. I dag är de kvinnliga ledamöterna jämnare fördelade bland riksdagens utskott, vilket även gäller fördelningen av ordförandeposter i utskotten.

Det finns en stor medvetenhet kring jämställdhetsfrågor i dagens Sverige. I riksdagen – numera en enkammarriksdag – finns det också en unik representation av jämställda män och kvinnor som känner till dagens villkor och därför är goda beslutsfattare. Det är viktigt att utnyttja detta fullt ut eftersom det stärker vår demokrati. Men samtidigt måste vi titta närmare på hur kvinnliga och manliga ledamöter i riksdagen behandlas inom sin politiska grupp, i kammaren och i det offentliga livet, till exempel i sociala medier.

Främja jämställdhet

För att kortfattat beskriva den moderna historiken kring arbetet med jämställdhet i riksdagen gör vi ett nedslag år 1995, då dåvarande talman Birgitta Dahl (S) bjöd in kvinnliga ledamöter, en från varje riksdagsparti, till ett möte. Hon ville diskutera hur de kunde samarbeta för att maximera nyttan av riksdagens goda representation mellan könen.

Många fruktbara tankar och idéer uppstod ur detta samtal och de möten som följde. Ett resultat blev inrättandet av en barnverksamhet för riksdagsledamöternas barn och en annan i beslutet att införa fasta tider för omröstning – allt för att göra det enklare att förena det politiska arbetet med familjelivet. Inom ramen för talmannens kvinnliga nätverk anordnades aktiviteter i form av möten och seminarier för ledamöter och medarbetare, både män och kvinnor.

Traditionen med ett tvärpolitiskt kvinnligt nätverk för riksdagens talman fördes vidare av efterföljande (manliga) talmän.

Mot bakgrund av diskussioner som fördes i nätverket överlämnade Socialdemokraternas partigrupp i riksdagen 2003 en skrivelse till riksdagsstyrelsen med ett antal förslag för att förbättra jämställdheten i riksdagen. Utgångspunkten var det övergripande målet för den svenska jämställdhetspolitiken; kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom alla väsentliga delar av livet. Initiativet ledde så småningom fram till att riksdagen 2006 beslutade att riksdagen ska arbeta fortlöpande och systematiskt för att främja jämställdhet och att riksdagsstyrelsen ska fastställa ett handlingsprogram för jämställdhet för varje mandatperiod.

Målet med att ha ett handlingsprogram var att främja jämställdhet i riksdagen, särskilt i fråga om de kvalitativa aspekterna. Kvalitativ jämställdhet innebär att kvinnliga och manliga ledamöter ska ha samma verkliga möjligheter att arbeta i riksdagen. I beslutet fastslogs också att jämställdhetsarbetet ska följas upp och utvärderas. Sedan 2006 har riksdagsstyrelsen beslutat om handlingsprogram för varje valperiod.

Kvinnor och män i Sveriges riksdag sammanträder i kammaren. FOTO: ANDERS LÖWDIN.

Så jämställd är riksdagen

Inför riksdagsbeslutet 2006 intervjuades slumpvis utvalda ledamöter från alla partier i riksdagen. En sammanställning av svaren pekade på att riksdagen ännu inte var helt jämställd, men på god väg att bli det. Vissa ansåg dock att riksdagen karakteriserades av samma könsmaktsordning som dominerade samhället i stort. Ett par år senare intervjuades ledamöter åter om jämställdhet. Svaren antydde att vissa brister fortfarande kvarstod, men på det stora hela var bilden lite ljusare än tidigare. Bland de mer kritiska rösterna fanns främst kvinnliga ledamöter.

Arbetsgruppen för jämställdhetsfrågor. Från vänster: Mats Berglund (MP), Joar Forssell (L), Alireza Akhondi (C), Lotta Johnsson Fonarve (V), andre vice talman och vice ordförande i arbetsgruppen, Louise Meijer (M), Åsa Lindestam (S), första vice talman och ordförande i arbetsgruppen, Linda Westerlund Snecker (V), Tomas Kronståhl (S), Ebba Hermansson (SD) och Désirée Pethrus (KD). FOTO: ANDERS LÖWDIN.

Inom ramen för handlingsprogrammet för valperioden 2014–2018 genomfördes 2015 en enkätundersökning bland riksdagens ledamöter. Enkätundersökningen följdes upp med djupintervjuer. Undersökningarna visade att riksdagsledamöterna överlag var nöjda med arbetsklimatet och bemötandet i riksdagen, men att det fanns problem med härskartekniker och kränkande behandling. Undersökningarna visade också att hot och kränkningar, framför allt via sociala medier, har blivit en allt större faktor som påverkar ledamotsuppdraget. Det gällde både för kvinnor och för män, men kränkningarna tog sig olika uttryck beroende på kön.

Studierna visade vidare att kvinnor och män tyckte att de har lika stor möjlighet till inflytande och politisk påverkan, men att kvinnor generellt sett känner högre krav och en högre grad av oro för att begå misstag. Svaren i de intervjuer som gjordes bland ledamöterna antydde att skillnaden mellan könen kunde bero på att kvinnor ställer högre krav på sig själva, men personer som deltagit i undersökningarna, både kvinnor och män, upplevde även att förväntningarna på kvinnor och män skiljer sig åt.

En annan bild som framträdde var att gruppen unga ledamöter, särskilt unga kvinnor, upplevde att det var svårt att förena uppdraget som riksdagsledamot med familj.

Handlingsprogram för valperioden 2018–2022

Det övergripande målet för handlingsprogrammet 2018–2022 är att arbeta för ett genusmedvetet parlament. För riksdagens del kan det sammanfattas i följande målsättningar:

- Könsfördelningen ska vara jämn i olika organ och sammanhang.
- Jämställdhetsarbetet ska vara integrerat i verksamheten och i olika processer.
- En intern kultur ska råda där både kvinnor och män respekteras och resurser är jämställda.
- Balansen mellan uppdraget och ett familjeansvar ska underlättas.
- Både kvinnor och män ska delta i jämställdhetsarbetet.

Mot bakgrund av de tidigare forskningsstudiernas resultat kommer kulturfrågor såsom bemötande, tilltal och förhållningssätt att stå i fokus under perioden.

Slutord

Andelen kvinnliga ledamöter i Sveriges riksdag har gjort riksdagen till ett av världens mest jämställda parlament. Detta har väckt stor uppmärksamhet världen över och har också skapat många förhoppningar om vad denna typ av förändringar kan innebära för demokratins utveckling framöver.

